

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРИПЧЕНКА
Кафедра загальної, вікової та педагогічної психології

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Проректор з науково-методичної та
навчальної роботи
О.Б. Жильцов
“_____” _____ 2016 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
Галузі психологічної науки

Модуль 3. Соціальна психологія

напрямок підготовки 6.030103 «Практична психологія»
(шифр і назва напрямку підготовки)

спеціальність _____
(шифр і назва спеціальності)

інститут, факультет, відділення Інститут людини
(назва інституту, факультету, відділення)

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРИПЧЕНКА
Ідентифікаційний код 02130354
Начальник відділу
моніторингу якості освіти
Програма № 3244
Жильцов
(підпис) (прізвище, ім'я)
« _____ » _____ 2016 р.

2016 – 2017 навчальний рік

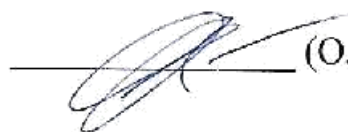
Робоча програма навчального модуля 3 «Соціальна психологія» для студентів за напрямом підготовки 6.030103 «І практична психологія»

Розробники: Кутішенко Валентина Петрівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри загальної, вікової та педагогічної психології

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри загальної, вікової та педагогічної психології

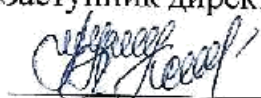
Протокол від “30” серпня 2016 року № 1

Завідувач кафедри загальної, вікової та педагогічної психології

 (О.П. Сергєєнкова)

Розподіл годин звірено з робочим планом. Структура типова.

Заступник директора з науково-методичної та навчальної роботи Інституту людини

 Н.А. Клішевич

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Робоча програма навчального модуля «Соціальна психологія» розроблена відповідно до нових вимог Закону України «Про вищу освіту» (1 липня 2014р.) щодо підготовки конкурентноспроможних фахівців для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни. Позаяк в суспільстві сформувалася нагальна потреба в висококваліфікованих фахівцях з соціально-політичних наук, здатних стати співтворцями громадянського суспільства в нашій країні, які спроможні успішно вирішувати соціально-психологічні проблеми особистості та групи.

Робоча програма навчального модуля «Соціальна психологія» є нормативним документом Київського університету імені Бориса Грінченка, який розроблено кафедрою загальної, вікової та педагогічної психології на основі освітньо-професійної програми підготовки фахівця першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за напрямом підготовки 6.030103 «Практична психологія».

Програма визначає обсяги знань, які повинен опанувати майбутній практичний психолог з навчального модуля «Соціальна психологія», алгоритм вивчення навчального матеріалу, необхідне методичне забезпечення, складові та технологію оцінювання навчальних досягнень студентів.

«Соціальна психологія» є обов'язковим навчальним модулем професійної підготовки практичних психологів першого рівня вищої освіти. Її вивчення передбачає розв'язання низки завдань фундаментальної професійної підготовки фахівців за означеним напрямом підготовки, зокрема, формування у них **загально-професійних, та спеціалізовано-професійних компетенцій**, таких як *академічних* (опанування студентами системою базових уявлень і знань з соціальної психології про закономірності поведінки і діяльності людей, зумовлених включенням їх до соціальних груп), *організаційних* (здатностей планувати, організовувати, координувати, контролювати та оцінювати свою власну діяльність та діяльність інших суб'єктів соціальної взаємодії), що, в свою чергу, передбачає розвиток у студентів здатностей до швидкої оцінки ситуації, системного мислення, аналізу, порівняння, автономності. Запропоновані в програмі форми та методи роботи, передбачають формування у студентів *дослідницьких компетенцій* (здатностей володіння науковими методами дослідження соціально-психологічних феноменів, використання набутих знань і навичок з соціальної психології у різних сферах їхньої майбутньої професійної діяльності). Окрім того, вивчення навчального модуля передбачає формування у студентів важливих **соціально-особистісних компетенцій**: *самоосвітніх* (здатності до адекватної самооцінки та самокритики; здатності навчатися та розвиватися впродовж усього життя); *світоглядних* (усвідомлення національних духовних традицій; розуміння законів суспільного розвитку тощо); *комунікативних* (здатності до конструктивного міжособистісного спілкування, толерантності, адаптивності, розуміння етичних норм поведінки).

Мета навчального модуля: формування фахових компетентностей майбутніх практичних психологів, зокрема, забезпечення майбутніх фахівців знаннями з основних понять, принципів та положень соціальної психології, а також озброєння їх, на основі теоретичних знань, уміннями і навичками практичної та дослідницької діяльності у соціальній сфері.

Завдання навчального модуля:

- Ознайомити слухачів з сутністю, місцем і роллю соціальної психології в системі наукового знання, її концептуальним апаратом.
- Навчити майбутнього фахівця застосовувати методи соціальної психології з метою дослідження соціально-психологічних явищ.
- Сприяти становленню у майбутніх фахівців здатності вбачати та усвідомлювати соціально-психологічні проблеми особистості, її соціалізації, активізувати особистісний та творчий потенціал.
- Виробити у студентів уміння використовувати прийоми і способи вербальної і невербальної комунікації для успішної взаємодії з людьми.
- Формувати у студентів розуміння природи і специфіки проблем міжособистісної взаємодії людей.
- Розвивати уміння аналізувати внутрішньогрупові і міжгрупові відносини, соціально-психологічні явища у великих групах.

В результаті засвоєння змістових модулів студенти повинні **знати:**

- історичні передумови виникнення та перспективи розвитку соціальної психології;
- категорії та методи соціальної психології;
- основні теоретичні напрями у сучасній соціальній психології;
- різні підходи до проблем особистості та її соціалізації;
- засоби соціально-психологічного впливу в процесі спілкування;
- особливості міжособистісної та міжгрупової взаємодії в різних видах і формах суспільної діяльності;
- функціонування соціальних груп, структуру внутрішньогрупових і міжгрупових відносин.

На основі цих знань під час семінарських занять, індивідуальної навчально-дослідницької та самостійної роботи студенти **набувають уміння та навички:**

- осмислено використовувати термінологічний апарат;
- застосовувати в психолого-педагогічній діяльності методи соціальної психології;
- визначити психологічні параметри вивчення і оцінки сформованості активної життєвої позиції особистості, закріплювати її потребу в самоствердженні і самовираженні;
- використовувати прийоми комунікації для успішної взаємодії з людьми;
- враховувати специфіку проблем міжособистісної взаємодії у своїй практичній діяльності;
- організовувати міжособистісну взаємодію у малій групі;
- аналізувати соціально-психологічні явища у великих групах.

Навчальний модуль “Соціальна психологія” передбачає тісний зв’язок з іншими модулями навчальної дисципліни «Галузі психологічної науки»: загальною психологією, педагогічною психологією, психологією розвитку, історією психології.

Обсяг навчального модуля «Соціальна психологія», відповідно до навчального плану, становить 180 год., із них 36 год. – лекції, 34 год. –

семінарські заняття, 70 год. – самостійна робота, 10 год. – модульний контроль, 30 год. – семестровий контроль.

Форма підсумкового контролю – іспит.

І. ОПИС НАВЧАЛЬНОГО МОДУЛЯ

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів 6	Галузь знань 0301 «Соціально-політичні науки»	Нормативна	
	Напрямок підготовки 6.030103 «Практична психологія»		
Змістових модулів – 5		Рік підготовки	
		2-й	
Загальна кількість годин – 180		Семестр	
		3-4-й	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 2	Освітній рівень: перший (бакалаврський)	Лекції	
		36 год.	
		Семінарські	
		34 год.	
		Самостійна робота	
		70 год.	год.
		Вид контролю:	
іспит			

II. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОГО МОДУЛЯ

№ з/п	Назви теоретичних розділів	Кількість годин							
		Разом	Аудиторних	Лекцій	Лабораторних	Семінарських	Індивідуальна робота	Самостійна робота	Підсумковий контроль
Змістовий модуль I.									
Соціальна психологія в системі наукового знання									
1	Вступ в соціальну психологію.	9		2		2		5	
2	Формування і розвиток соціально-психологічних знань.	9		2		2		5	
3	Методологічні основи соціальної психології	10		2		4		4	
Разом		30	14	6		8		14	2
Змістовий модуль II.									
Соціальна психологія особистості									
4	Особистість з погляду соціальної психології.	9		2		2		5	
5	Соціально-психологічні проблеми соціалізації особистості.	11		2		4		5	
6	Особистість у групі.	8		2		2		4	
Разом		30	14	6		8		14	2
Змістовий модуль III.									
Основи психології спілкування									
7	Соціально-психологічна характеристика спілкування.	7		2		2		3	
8	Спілкування як обмін інформацією.	7		2		2		3	
9	Перцептивна сторона спілкування.	9		2		2		5	
10	Психологія ділового спілкування	5		2				3	
Разом		30	14	8		6		14	2
Змістовий модуль IV.									
Психологія міжособистісної взаємодії									
11	Взаємодія і соціальний вплив.	8		2		2		4	
12	Природа просоціальної поведінки і агресії	7		2		2		3	
13	Психологія конфліктної взаємодії	6		2		2		2	
14	Міжособистісна атракція та альтруїстична поведінка у взаємодії	7		2				5	
Разом		30	14	8		6		14	2
Змістовий модуль V.									
Соціальна психологія груп та масових явищ									
15	Мала група у контексті соціальної психології.	5		2				3	
16	Динамічні характеристики малої групи та проблема лідерства.	8		2		2		4	
17	Психологія великих соціальних груп і масових явищ.	8		2		2		4	
18	Психологія міжгрупових взаємин	7		2		2		3	
Разом		30	14	8		6		14	2
Семестровий контроль		30							
Разом за навчальним планом		180	70	36		34		70	10

III. ПРОГРАМА

Змістовий модуль I. Соціальна психологія в системі наукового знання

Лекція 1. Вступ в соціальну психологію (2год.)

Мета соціальної психології. Предметна сутність соціальної психології. Категорії соціальної психології. Функції та завдання соціальної психології

Основні підходи до у визначенні предмета та об'єкта соціальної психології. Розуміння предмета соціальної психології у вітчизняній, європейській та американській традиції. Співвідношення поняття «соціальне» та «психічне».

Підходи до визначення структури соціальної психології. Структура соціальної психології: 1. Методологія: (*теорія*) концептуальний апарат; історія розвитку соціальної психології; принципи, закони і категорії соціальної психології; теоретичні передумови використання методів, методик і технік конкретного дослідження; (*практика*) інструментальний апарат (методи, процедури, техніка дослідження). 2. Феноменологія: (*теорія*) конкретні психологічні явища: соціально-психологічні проблеми особистості; соціальна психологія спільностей (великі, малі групи) і міжгрупової взаємодії; соціально-психологічні характеристики спілкування; (*практика*) емпіричний матеріал. 3. Праксеологія: (*теорія*) а) прикладна психологія, концептуальні моделі: психологія побуту; індивідуальна психологія; правова психологія; психологія політики; етнічна психологія; психологія мистецтва; психологія релігії; психологія науки; (*практика*) досвід практичного застосування соціально-психологічної теорії.

Основні поняття: соціальна психологія, праксеологія, феноменологія, методологія, соціальні відносини, соціальна поведінка, соціально-психологічна реальність, соціальна психіка.

Семинар 1. Соціальна психологія як наука.

Лекція 2. Формування і розвиток соціально-психологічних знань (2год.)

Б. Д. Паригін про донаукові емпіричні передумови виникнення соціальної психології.

1-ий етап становлення соціальної психології – накопичення знань в сферах філософії і загальної психології. Філософські витоки і передумови соціально-психологічної теорії. 2-ий етап – "описовий" (феноменологічний): виділення описової соціальної психології з філософії (соціології) в самостійну сферу знання. Виділення соціально-психологічний явищ в самостійний клас. Розробка специфічних способів вивчення соціально-психологічний явищ. Теорія психології народів (*М.Лацарус, Г.Штейнталь і В.Вундт*); теорія психології мас (*Г.Тард*), теорії про соціальні інстинкти (*В.Мак-Дуггал*). 3-ій етап – оформлення соціальної психології в експериментальну науку (*В. Медэ, Ф.Оллпорт, В.Бехтерев*). Соціально-психологічні варіанти основних течій психологічної думки: біхевіоризм, психоаналіз, гештальтизм, когнітивізм інтеракціонізм.

Особливості розвитку вітчизняної соціальної психології. Стагнація соціальної психології (друга половина 40 -х — 50-тіроки ХХст.). Відродження

соціальної психології. Дискусія 60-х років про соціальну психологію (В.М.Мясіщев, Б.Д.Паригін, Е.С.Кузьмін, О. Г.Ковальов, В.М.Колбановський, К.К.Платонов).

Формування і розвиток основних напрямів сучасної соціальної психології. Актуальні проблеми сьогодення.

Основні поняття: теорія психології народів, теорія психології мас, теорія соціальних інстинктів, біхевіоризм, психоаналіз, гештальтизм, когнітивізм, інтеракціонізм, рефлексологія.

Семінар 2. Історія розвитку соціальної психології.

Лекція 3. Методологічні основи соціальної психології (2год.)

Поняття «методологія» в соціальній психології.

Обґрунтування гуманістичної, особистісно-центрованої методології соціальної психології. Діалогічна методологія. Діалог як принцип буття соціальної психіки. Основні умови спілкування-діалогу за Роджерсом.

Спеціальна методологія як сукупність методологічних принципів, що використовуються в соціальній психології. Принцип історизму, принцип об'єктивності, принцип розвитку, принцип гуманізму, принцип активності і творчої діяльності, принцип зворотного зв'язку у сфері взаємодії та групових процесів, принцип діяльності, принцип полісуб'єктності, принцип системності.

Методологія як сукупність конкретних методологічних прийомів.

Проблема якості соціально-психологічної інформації. Ефект експериментатора. Ефект досліджуваного. Репрезентативність та надійність емпіричних даних у соціально-психологічному дослідженні. Етичний аспект експерименту.

Основні методи соціально-психологічних досліджень. Особливості використання методів у соціальній психології. Приховані методи дослідження. Співвідношення прямих і непрямих методів у соціально-психологічному дослідженні. Принципи застосування соціометричного методу в соціально-психологічному дослідженні. Методи соціально-психологічного тренінгу: дискусійний тренінг, театралізований тренінг, психодраматичний тренінг та ін. Порівняльні можливості соціально-психологічних методів.

Основні поняття: методологія, метод, методика, ефект експериментатора, ефект досліджуваного, спостереження, експеримент, опитування, соціометрія, тест, психодрама, соціально-психологічний тренінг.

Семінар 3. Методологічні основи соціальної психології.

Семінар 4. Методи соціальної психології.

Змістовий модуль II. Соціальна психологія особистості

Лекція 4. Особистість з погляду соціальної психології (2год.)

Створення психологічно обумовленої стратегії та тактики вивчення особистості. Історія дослідження проблеми особистості. Основні сучасні підходи до пізнання феномена особистості у соціальній психології.

Поняття індивід, індивідуальність, особистість.

Проблема соціального і біологічного в особистості. Ототожнення особистості з її ставленнями. Визначення особистості як сукупності суспільних відносин. Біосоціальна суть особистості.

Соціально-психологічні якості особистості. Атрибути особистості: свідомість, динамічність, активність, неповторність. Ознаки особистості.

Простори існування та структура особистості.

Загальна характеристика соціально-психологічних теорій особистості. Аналіз зарубіжних психологічних теорій особистості. Порівняльна характеристика основних моделей особистості. Основні напрямки дослідження особистості у вітчизняній психологічній науці.

Основні поняття: індивід, індивідуальність, особистість, активність особистості, соціально-психологічна компетентність особистості, система конструктів, система рис, система особистісних смислів.

Семінар 5. Соціально-психологічні характеристики особистості.

Лекція 5. Соціально-психологічні проблеми соціалізації особистості (2год.)

Поняття соціалізації особистості. Первинна та вторинна соціалізація особистості. Структура процесу соціалізації. Різні підходи до визначення етапів соціалізації. Зміст процесу соціалізації в різних наукових напрямках. Сфери соціалізації: діяльність, спілкування, самосвідомість. Критерії соціалізованості особистості. Інститути та агенти соціалізації.

Основні механізми соціалізації. Стихійні та цілеспрямовані механізми соціалізації. Механізми «зсування мотиву на ціль», ідентифікація, наслідування, прийняття та засвоєння соціальних ролей, навіювання, переконання, соціальна фасилітація, конформність. Соціалізація, десоціалізація, ресоціалізація та адаптація особистості. Формування захисних функцій особистості у процесі соціалізації.

Гендер як психологічна і соціальна характеристика чоловіків та жінок, що формується в процесі соціалізації. Провідні чинники гендерної соціалізації.

Основні поняття: соціалізація, десоціалізація, ресоціалізація, наслідування, навіювання, переконання, рефлексія, ідентифікація, соціальна фасилітація, конформність, гендер.

Семінар 6-7. Соціалізація особистості.

Лекція 6. Особистість у групі (2год.)

Специфіка входження особистості в групу. Соціальні норми. Фаза адаптації. Фаза індивідуалізації. Фаза інтеграції.

Соціально-рольові характеристики особистості. Соціальний статус як показник місця особистості у суспільстві та її приналежності до певних груп. Влада й авторитет. Престиж. Показники престижу. Соціальна позиція. Соціальна роль. Форми рольової ідентичності: статева; етнічна; групова; політична. Соціальний ранг.

Соціальна установка як регулятор соціальної поведінки людини.

Самосвідомість особистості як чинник становлення у групі Проблема «Я» в структурі особистості у творах вітчизняних та зарубіжних психологів. Становлення «Я-концепції». Структура самосвідомості: самопізнання, самооцінка, самоконтроль. Наслідки позитивної і негативної самооцінки. Механізми формування самооцінки. Самоконтроль, відмінності між людьми з високим і низьким самоконтролем. Самоповага. Самоефективність.

Основні поняття: самосвідомість, «Я-концепція», самооцінка, самоконтроль, соціальний статус, престиж, соціальна позиція, соціальна роль, соціальний ранг.

Семінар 8. Особистість у групі.

Змістовий модуль III. Основи психології спілкування

Лекція 7. Соціально-психологічна характеристика спілкування (2год.)

Спілкування як феномен соціальної психології. Потреба у спілкуванні, потреба в усамітненні. Взаємозв'язок спілкування і діяльності. Спілкування та комунікація.

Різні підходи до визначення структури спілкування. Перцептивний, комунікативний, інтерактивний компонент спілкування. Макрорівень, мезорівень, мікрорівень спілкування. Функції спілкування: інформаційно-комунікативна, регуляційно-комунікативна, афективно-комунікативна (Б.Ломов).

Види спілкування: за орієнтацією, за сферою перебігу, за використовуваними засобами, за мірою опосередкованості, за змістом, за засобами (О.О.Леонт'єв).

Типи міжособистісного спілкування: імперативний, маніпулятивний, діалогічний. Рівні спілкування.

Обмеження спілкування. Застосування маніпулятивних тактик у міжособистісному і діловому спілкуванні (гра на почутті жалості, використання самолюбства партнера за допомогою компліментів і лестощів, використання довірливості і поступливості партнера, провокування захисних реакцій, провокування замішання і дезорієнтації партнера, гра на нетерплячості партнера, гра на почутті безвиході, провокування інтересу партнера до маніпулятора).

Основні поняття: спілкування, комунікація, перцептивний, комунікативний, інтерактивний компоненти спілкування, імперативний, маніпулятивний, діалогічний типи спілкування, обмеження спілкування.

Семінар 9. Проблема спілкування в соціальній психології.

Лекція 8. Спілкування як обмін інформацією (2год.)

Функції комунікативного аспекту спілкування.

Зміст, види і форми комунікації.

Характеристика компонентів комунікативного простору (суб'єкти комунікації, спільна комунікативна дія, зворотний зв'язок, спільне інформаційне поле, механізми і феномени, що гальмують чи сприяють взаєморозумінню, налагодження діалогічних відносин). Ефективність обміну інформацією.

Психологічні особливості вербальної комунікації. Вербальні засоби спілкування. Культура говоріння. Уміння слухання.

Невербальні засоби спілкування: оптико-кінетичні, паралінгвістичні, екстралінгвістичні, просторово-часові. Зони міжособистісного спілкування: інтимного спілкування, особистого спілкування, формального спілкування, публічного спілкування (Холл). Чинники, які впливають на правильне трактування невербальної комунікації.

Основні поняття: монолог, діалогічне спілкування, міжособистісний простір, вербальні засоби спілкування, невербальні засоби спілкування, візуальний контакт, комунікативні бар'єри.

Семінар 10. Комунікативна сторона спілкування.

Лекція 9. Перцептивна сторона спілкування (2год.)

Поняття та зміст соціальної перцепції. Функції соціальної перцепції. Залежність сприймання від індивідуальних, статево-рольових, вікових, професійних особливостей характеристик суб'єкта сприймання. Аперцепція.

Механізми взаєморозуміння: ідентифікація, емпатія, атракція, рефлексія, каузальна атрибуція. Пізнавальний, моральний, комунікативний егоцентризм. Бар'єри взаєморозуміння: естетичний, інтелектуальний, моральний, емоційний, соціальний.

Природа та види соціальних стереотипів.

Механізми сприймання. Механізм проєкції. Ефект первинності. Ефект новизни. Ефект ореолу. Ефект пріоритету. Ефект поблажливості. Типові схеми формування першого враження. Роль емпатії та емоцій в міжособистісному спілкуванні. Феномен ідентифікації у спілкуванні.

Природа перцептивних здібностей.

Основні поняття: соціальна перцепція, аперцепція, ідентифікація, емпатія, атракція, рефлексія, каузальна атрибуція, соціальні стереотипи, ефект первинності, ефект новизни, ефект ореолу.

Семінар 11. Перцептивна сторона спілкування.

Лекція 10. Психологія ділового спілкування (2год.)

Ділові взаємини та процес їх трансформації в сучасній діловій сфері. Етика відповідальності як методологічна основа розвитку взаємин ХХІ століття. Психологія ділових взаємин як етична категорія. Розвиток етики та психології ділових взаємин в Україні. Гендерні засади ділових взаємин в організації. Національні особливості ділових взаємин з представниками різних країн світу.

Психолгічні основи спілкування керівника і підлеглих. Спілкування з клієнтами та партнерами по бізнесу. Особливості ділового спілкування. Види і форми ділового спілкування. Способи та засоби ділового спілкування. Функції ділового спілкування. Правила спілкування в електронному просторі. Форми колективного обговорення проблеми. Публічний виступ у діловому спілкуванні. Індивідуальні ділові бесіди.

Міжособистісні конфлікти. Ділові конфлікти в організації.

Основні поняття: ділові взаємини, етика ділових взаємин, ділове спілкування, етика відповідальності, ділові конфлікти, культура спілкування.

Змістовий модуль IV. Проблеми взаємодії в соціальній психології

Лекція 11. Взаємодія і соціальний вплив (2 год.)

Особливості взаємодії в соціальній психології. Види взаємодії: співробітництво («кооперація», «згода», «пристосування», «асоціація»); суперництво («конкуренція», «конфлікт», «опозиція», «дисоціація»).

Основні наукові погляди на взаємодію та її структуру. Теорія соціальної дії (М. Вебер, Т. Парсонс та ін.). Модель діадичної взаємодії (Дж. Тібо і Г. Келлі). Типи контролю і особливостей соціальної поведінки учасників взаємодії. Концепції символічного інтераціоналізму Дж.-Г. Міда.

Загальна характеристика міжособистісного впливу. Види міжособистісного впливу: психологічний вплив, особистий вплив, функціонально-рольовий вплив, індивідуально-специфічний вплив, комунікативний вплив та інші. Критерії ефективності впливу.

Види психологічного впливу: переконання, зараження, навіювання, наслідування.

Конформізм. Поступливість. Підпорядкування.

Основні поняття: співробітництво, асоціація, суперництво, конкуренція, переконання, зараження, навіювання, наслідування, конформізм.

Семінар 12. Взаємодія і соціальний вплив.

Лекція 12. Природа просоціальної поведінки і агресії (2 год.)

Порушення процесу соціалізації. Причини появи відхилень у поведінці. Асоціалізація. Десоціалізація. Соціальна дезадаптація. Різновиди відхилень у поведінці. Особливості девіантної поведінки. Делінквентна поведінка – поведінка, що визначається системою правопорушень, які можуть переслідуватись законом. Аддиктивна поведінка – поведінка, яка ускладнена будь-якою залежністю (хімічною, Інтернет, азартними іграми тощо).

Ресоціалізація. Реабілітація.

Агресія і культура. Види агресії. Соціальні причини агресії: фрустрація, пряма провокація, жорстокість в ЗМІ, підвищена збудливість тощо. Теорія перенесення збудження. Статеві відмінності і агресія. Роль емоцій у проявах агресії. Попередження і контроль агресії: покарання, когнітивне втручання, тренування соціальних здібностей.

Основні поняття: асоціалізація, десоціалізація, соціальна дезадаптація, девіантна поведінка, делінквентна поведінка, агресія, фрустрація.

Лекція 13. Психологія конфліктної взаємодії (2 год.)

Поняття «конфлікт» у широкому та вузькому значенні. Мотиви та цілі учасників конфліктної взаємодії. Стратегії і тактики взаємодії. Регулятори конфліктної взаємодії.

Класифікація та структура конфліктів. Причини міжособистісних конфліктів. Динаміка конфлікту: латентна, демонстративна, агресивна, батальна фази конфлікту. Стратегія поведінки учасників конфлікту 1) домінування (суперництво, конкуренція, боротьба); 2) співробітництво (співпраця, кооперація, інтеграція); 3) ухилення (уникання, ігнорування); 4) пристосування (поступливість); 5) компроміс. Тактики учасників конфлікту. Психологічні орієнтації учасників конфлікту. Культурні та етичні норми взаємодії у конфлікті.

Основні поняття: конфлікт, інцидент, суперництво, конкуренція, уникання, пристосування, компроміс.

Семінар 13. Деструктивні форми взаємодії.

Лекція 14. Міжособистісна атракція та альтруїстична поведінка у взаємодії (2 год.)

Формування гарного враження. Фізична привабливість як основна детермінанта симпатії. Фізичні характеристики, що формують привабливість.

Подібність і атракція. Теорія балансу. Взаємна симпатія. Атракція: відмінності між чоловіками і жінками. Емпатія, співпереживання, співчуття.

Альтруїстична поведінка у взаємодії. Типи альтруїзму. Причини, які гальмують процес надання допомоги (розмивання відповідальності, суспільна оцінка, боязнь оцінки). Навчання альтруїзму.

Дружба і самотність. Особливості дружби людей на різних етапах життєвого циклу. Характеристики дружби. Функції дружби.

Відмінності між романтичними відносинами і тісною дружбою. Умови виникнення любові. Типи любові. Кохання між чоловіком і жінкою. Розвиток кохання. Ритми кохання. Структурні складові феномену кохання. Види кохання.

Основні поняття: атракція, емпатія, дружба, самотність, любов, кохання, альтруїзм.

Семінар 14. Міжособистісна атракція та альтруїстична поведінка у взаємодії.

Змістовий модуль V. Соціальна психологія груп і масових явищ

Лекція 15. Мала група у контексті соціальної психології (2 год.)

Група як основний інститут соціалізації та реалізації міжособистісного спілкування. Причини виникнення малої соціальної групи. Теоретичні підходи дослідження групи у вітчизняній та зарубіжній психології.

Ознаки, що характеризують малу групу: кількісний склад або розмір групи; індивідуальний склад або композиція; психологічний клімат, як переважаючий настрій групи; групові норми (правила поведінки членів групи).

Класифікація малих соціальних груп: за типом головної діяльності, за соціальною спрямованістю, за мірою організації, за типом домінуючої структури, за мірою безпосереднього впливу на особистість, за мірою відкритості, за мірою міцності і стійкості внутрішніх зв'язків, за тривалістю існування.

Основні соціально-психологічні характеристики малої соціальної групи.

Групова норма. Виміри групової структури: формально-статусна, соціометрична, комунікативна, референтна, експертна, ставлення до влади.

Соціометрія як метод дослідження малої соціальної групи.

Основні поняття: мала соціальна група, формальні та неформальні соціальні групи, психологічний клімат, групова норма, групова структура, референтна група, соціометрія.

Семінар 15. Соціально-психологічні характеристики малої соціальної групи.

Лекція 16. Динамічні характеристики малої групи та проблема лідерства (2 год.)

Поняття про групову динаміку та групові процеси. Механізми групової динаміки: розв'язання внутрішньогрупових суперечностей, «ідіосинкразійний кредит», психологічний обмін, нормативний вплив меншості, зсув до ризику.

Стратометрична концепція та параметричний підхід до динаміки групового розвитку. Стадії розвитку групи (за Л. Уманським). Характеристика відносин між членами високоорганізованої групи: 1) ціннісно-орієнтаційна єдність; 2) колективістська ідентифікація; 3) адекватна атрибуція відповідальності; 4) єдність функціонально-рольових очікувань.

Лідер і керівник: спільне та відмінне. Теорії походження лідерства та керівництва. Стили лідерства, керівництва, їх переваги та недоліки. Харизматичний лідер. Керівництво як управлінський феномен. Сучасні моделі керівництва.

Проблема прийняття групового рішення. Можливості усунення недоліків групового рішення. Продуктивність групової роботи. Групова згуртованість як складний психологічний феномен. Фактори, що впливають на процес згуртованості групи.

Основні поняття: групова динаміка, ідіосинкратичний кредит, групове мислення, згуртованість, лідер, харизматичний лідер, керівник.

Лекція 17. Психологія великих соціальних груп і масових явищ (2 год.)

Поняття велика соціальна група: сутність та зміст. Ознаки та структура великих соціальних груп. Класифікація великих соціальних груп. Соціально-психологічні особливості формування великих соціальних груп. Функціонування великих груп. Особливості дослідження великих соціальних груп.

Типи соціальних спільностей. Зв'язок понять велика соціальна група та масова поведінка. Поняття про стихійну групу: натовп, юрба, публіка. Натовп та його особливості. Класифікація видів натовпу. Наслідування, навіювання, зараження як фактори впливу та регуляції поведінки натовпу. Особливості лідерства в натовпі. Публіка як специфічний різновид натовпу.

Особливості функціонування громадської думки. Масова комунікація як різновид міжгрупового спілкування. Вплив громадської думки на функціонування великих соціальних груп.

Психологічні особливості етнічних груп. Ментальність народу. Національний характер, темперамент, самосвідомість, почуття, традиції, звичаї та обряди. Психологічні особливості українського національного характеру.

Основні поняття: велика соціальна група, масова поведінка, натовп, юрба, публіка, громадська думка, масова комунікація, етнос, ментальність, національний характер.

Семінар 16. Психологія великих соціальних груп і масових явищ.

Лекція 18. Психологія міжгрупових взаємин (2год.)

Розвиток соціально-психологічних уявлень про міжгрупові взаємини. Експериментальні дослідження і висновки М. Шерифа. Феномени внутрігрупового фаворитизму та міжгрупової дискримінації. Теорія соціальної ідентичності (когнітивна концепція міжгрупової взаємодії) *Г.Теджфела* і *Д.Тернера*. Соціальна категоризація. Соціальна ідентифікація. Соціальне порівняння. Процеси міжгрупової дефірінціації. Феномени міжгрупової інтеграції: 1) групова аффіліація; 2) групова відкритість; 3) міжгрупова толерантність; 4) міжгрупова референтність. Фактори диференціації міжгрупових відносин.

Безпосередня та опосередкована взаємодія груп. Вплив міжгрупових взаємин на внутрішньогрупові процеси.

Діяльнісний підхід до проблеми міжгрупових взаємин (Андрєєва, Агеєв і інші). Природа соціального сприймання, цілістність, уніфікованість і динамізм. Проблема соціальної толерантності. Три види толерантності: толерантність як система установок, конформна толерантність і толерантність як риса характеру (Г. Олпорт).

Основні поняття: внутрігруповий фаворитизму, міжгрупова дискримінація, соціальна ідентифікація, соціальне порівняння, групова аффіліація, міжгрупова толерантність, міжгрупова референтність.

Семінар 17. Психологія міжгрупових взаємин.

IV. Навчально-методична карта навчального модуля 3 «Соціальна психологія»

Разом: 180 год., із них 36 год. – лекції, 34 год. – семінарські заняття, 70 год. – самостійна робота, 10 год. – модульний контроль, 30 год. – семестровий контроль.

Назва змістового модуля	Соціальна психологія в системі наукового знання	Соціальна психологія особистості	Основи психології спілкування
Кількість балів за модуль	476	476	476
Теми лекцій	1. Вступ в соціальну психологію 2. Формування і розвиток соціально-психологічних знань 3. Методологічні основи соціальної психології 36	4. Особистість з погляду соціальної психології 5. Соціально-психологічні проблеми соціалізації особистості 6. Особистість у групі 36	7. Соціально-психологічна характеристика спілкування 8. Спілкування як обмін інформацією 9. Перцептивна сторона спілкування 10. Психологія ділового спілкування 46
Теми семінарських занять	1. Соціальна психологія як наука 2. Історія розвитку соціальної психології 3. Методологічні основи соціальної психології 4. Методи соціальної психології 146	5. Соціально-психологічні характеристики особистості 6-7. Соціалізація особистості 8. Особистість у групі 146	9. Проблема спілкування в соціальній психології 10. Комунікативна сторона спілкування 11. Перцептивна сторона спілкування 136
Самостійна робота	Виконання сам. завдань до модуля (див роз. VI.) 56	Виконання сам. завдань до модуля (див роз. VI.) 56	Виконання сам. завдань до модуля (див роз. VI.) 56
Види поточного контролю	Модульна контрольна робота 1 256	Модульна контрольна робота 2 256	Модульна контрольна робота 3 256

Назва змістового модуля	Психологія міжособистісної взаємодії	Соціальна психологія груп та масових явищ
Кількість балів за модуль	47	47
Теми лекцій	11. Взаємодія і соціальний вплив 12. Природа просоціальної поведінки і агресії 13. Психологія конфліктної взаємодії 14. Міжособистісна атракція та альтруїстична поведінка у взаємодії 46	15. Мала група у контексті соціальної психології 16. Динамічні характеристики малої групи та проблема лідерства 17. Психологія великих соціальних груп і масових явищ 18. Психологія міжгрупових взаємин 46
Теми семінарських занять	12. Взаємодія і соціальний вплив 13. Деструктивні форми взаємодії 14. Міжособистісна атракція та альтруїстична поведінка у взаємодії 136	15. Соціально-психологічні характеристики малої соціальної групи 16. Психологія великих соціальних груп і масових явищ 17. Психологія міжгрупових взаємин 136
Самостійна робота	Виконання сам. завдань до модуля (див роз. VI.) 56	Виконання сам. завдань до модуля (див роз. VI.) 56
Види поточного контролю	Модульна контрольна робота 4 256	Модульна контрольна робота 5 256
Підсумковий контроль	Іспит	

Індекс перерахунку 3,9(див розділ VIII)

**V. ПЛАНИ
СЕМІНАРСЬКИХ І ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ**

Змістовий модуль I.

Місце і роль соціальної психології в системі наукового знання

Семінар 1.

Тема: Соціальна психологія як наука (2 год.)

План заняття

I. Теоретична частина.

Понятійно-категоріальний апарат теми.

1. Сутність та функції соціальної психології.
2. Предмет і завдання соціальної психології.
3. Структура соціальної психології.

II. Перевірка виконання самостійної роботи.

Основна література: 5, 6, 8, 9.

Додаткова література: 12,15, 22.

Семінар 2.

Тема: Історія розвитку соціальної психології (2 год.)

План заняття

I. Теоретична частина.

Понятійно-категоріальний апарат теми.

1. Передумови виникнення соціальної психології як самостійної галузі знання.
2. Основні етапи становлення соціальної психології
3. Розвиток сучасної зарубіжної та вітчизняної соціальної психології.

II. Наукова конференція "Основні напрями сучасної соціальної психології. Перспективи розвитку. "

Основна література: 1, 6, 9, 10.

Додаткова література: 17, 31, 32, 34, 35.

Семінар 3.

Тема: Методологічні основи соціальної психології (2 год.)

План заняття

I. Теоретична частина.

Понятійно-категоріальний апарат теми.

1. Характеристика поняття «методологія» в соціальній психології.
2. Аналіз загальної методології.
3. Характеристика методологічних принципів соціальної психології.
4. Проблема якості соціально-психологічних досліджень.

II. Ознайомлення з основними етапами проведення соціально-психологічного дослідження.

Основна література: 6, 7, 8.

Додаткова література: 27, 38.

Семінар 4

Тема: Методи соціальної психології (2 год.)

План заняття

I. Теоретична частина.

Понятійно-категоріальний апарат теми.

1. Класифікація методів соціальної психології.
1. Приховані методи у соціально-психологічному дослідженні.
2. Застосування соціометричного методу в соціально-психологічному дослідженні.
3. Методи соціально-психологічного тренінгу.
4. Психологічні рольові і діагностуючі ігри.

II. Ознайомлення з біографічним методом дослідження особистості.

Основна література: 6, 7, 8.

Додаткова література: 27, 38.

Змістовий модуль II.

Соціальна психологія особистості

Семінар 5.

Тема: Соціально-психологічна характеристика особистості (2 год.)

План заняття

I. Теоретична частина.

Понятійно-категоріальний апарат теми.

1. Соціально-психологічна природа особистості.
2. Поняття індивід, індивідуальність, особистість.
3. Основні ознаки та простори існування особистості.
4. Підходи до структури особистості.

II. Колоквіум: Аналіз теорій особистості, їх порівняльна характеристика.

Основна література: 2, 5, 6, 8.

Додаткова література: 28, 38, 46,48.

Семінар 6-7

Тема: Соціалізація особистості (4 год.)

План 5 заняття

I. Теоретична частина.

Понятійно-категоріальний апарат теми.

1. Сутність соціалізації, її стадії та інститути.
2. Механізми соціалізації.
3. Провідні чинники гендерної соціалізації.

II. Дискусія: Україна: гендерна асиметрія чи гендерний паритет.

Продовження теми(наступне семінарське заняття)

III. Аналіз моноспектакля Є.Гришковца "Как я Съел собаку".

Пропонується план аналізу. Студенти дивляться спектакль.
Проводиться обговорення.

Основна література: 5, 6,10.
Додаткова література: 19, 20, 24, 43,44.

Семінар 8

Тема: Особистість у групі (2 год.)

План 5 заняття

I. Теоретична частина.

Понятійно-категоріальний апарат теми.

1. Специфіка входження особистості в групу.
2. Соціально-рольові характеристики особистості.
3. Соціальна установка як регулятор соціальної поведінки людини.
4. Самосвідомість особистості як чинник становлення у групі.

II. Перевірка виконання самостійної роботи.

Основна література: 1, 5, 6, 9.

Додаткова література: 14, 27, 32, 46, 52.

Змістовий модуль III.

Проблеми спілкування та міжособистісної взаємодії в соціальній психології

Семінар 9.

Тема: Проблема спілкування в соціальній психології (2 год)

План заняття

I. Теоретична частина.

Понятійно-категоріальний апарат теми.

1. Поняття спілкування в соціальній психології, його зміст та функції.
2. Види спілкування.
3. Історично сформовані типи міжособистісного спілкування.
4. Типові обмеження у спілкуванні.

II. Групове обговорення проблеми: чинники ефективності спілкування.

Основна література: 5, 6, 9.

Додаткова література: 16, 30, 38, 47, 49.

Семінар 10.

Тема: Комунікативна сторона спілкування (2 год.)

План заняття

I. Теоретична частина.

Понятійно-категоріальний апарат теми.

1. Сутність міжособистісної комунікації.
2. Психологічні особливості вербальної комунікації.
3. Характеристика невербальної комунікації.

II. Перевірка виконання самостійної роботи.

III. Ознайомлення з вправами розвитку комунікативної, перцептивної та інтерактивної сторін спілкування.

Основна література: 5,6,7,8.

Додаткова література: 38, 40, 49.

Семінар 11.

Тема: Перцептивна сторона спілкування (2 год.)

План заняття

I. Теоретична частина.

Понятійно-категоріальний апарат теми.

1. Поняття соціальної перцепції, її зміст, механізми та функції.
2. Характеристика соціальних стереотипів.
3. Основні механізми взаєморозуміння.
4. Бар'єри взаєморозуміння.

II. Обговорення проблеми: "Бар'єри взаєморозуміння" (за результатами самостійного підготовки студентів: Головаха Е.И. Психология человеческого взаимопонимания / Е.И. Головаха, Н.В.Панина. – К., Политиздат Украины, 1989. – 189 с.)

Основна література: 4, 5, 6.

Додаткова література: 26, 30, 40, 51.

Змістовий модуль IV.

Проблеми взаємодії в соціальній психології

Семінар 12.

Тема: Взаємодія і соціальний вплив (2 год.)

План заняття

I. Теоретична частина.

Понятійно-категоріальний апарат теми.

1. Підходи до взаємодії в соціальній психології. Види взаємодії
2. Загальна характеристика міжособистісного впливу
3. Механізми та види міжособистісного впливу.
4. Характеристика видів психологічного впливу.

II. Обговорення виступів студентів, підготовлених за книгою Берна Э. Игры в которые играют люди...Люди, которые играют в игры.- Минск: современный литератор, 2002. – 447 с.

Основна література: 5,6, 11.

Додаткова література: 13,23,25,27,33, 37, 50.

Семінар 13.

Тема: Деструктивні форми взаємодії (2год)

План заняття

I. Теоретична частина.

Понятійно-категоріальний апарат теми.

1. Порушення процесу соціалізації.
2. Природа агресивної поведінки.
3. Особливості конфліктної взаємодії.

II. Робота з опитувальником К.Томаса "Стратегія взаємодії в конфліктній ситуації"

III. Ознайомлення з вправами модифікації поведінки.

Основна література: 4, 6, 11.

Додаткова література: 15, 41.

Семінар 14.

Тема: Міжособистісна атракція та альтруїстична поведінка у взаємодії (2 год.)

План заняття

I. Теоретична частина.

Понятійно-категоріальний апарат теми.

1. Атракція, її природа.
2. Альтруїстична поведінка у взаємодії. Типи альтруїзму.
3. Дружба і самотність. Особливості дружби людей на різних етапах життєвого циклу.
4. Типи любові. Кохання між чоловіком і жінкою.

II. Перегляд відеофільму «Самотність».

III. Групова дискусія за результатами творчої роботи «Чи існує кохання».

Основна література: 4, 6, 11.

Додаткова література: 19, 20, 21, 30, 39.

Змістовий модуль V.

Соціальна психологія груп і масових явищ

Семінар 15.

Тема: Соціально-психологічні характеристики малої соціальної групи (2 год.)

План заняття

I. Теоретична частина.

Понятійно-категоріальний апарат теми.

1. Феномен групи з погляду соціальної психології.
2. Класифікація малих соціальних груп.
3. Основні соціально-психологічні характеристики малої соціальної групи.

II. Перевірка виконання самостійної роботи.

III. Ознайомлення з соціометричним тестом.

Основна література: 1, 3, 5.

Додаткова література: 14, 27, 29, 32, 43.

Семінар 16.

Тема: Психологія великих соціальних груп та масових явищ (2 год.)

План заняття

I. Теоретична частина.

Понятійно-категоріальний апарат теми.

1. Загальна характеристика великих соціальних груп.

2. Поняття про стихійну групу: натовп, юрба, публіка.
3. Характеристика громадської думки.
4. Психологія етнічних груп.

II. Ознайомлення з методикою Г.У.Солдатової "Типи етнічної ідентичності".

Основна література: 5,6.

Додаткова література: 17, 18, 31, 34, 36, 42, 45.

Семінар17.

Психологія міжгрупових взаємин

План заняття

I. Теоретична частина.

Понятійно-категоріальний апарат теми

1. Розвиток соціально-психологічних уявлень про міжгрупові взаємини.
2. Експериментальні дослідження і висновки М. Шерифа та Г.Теджфела і Д.Тернера.
3. Діяльнісний підхід до проблеми міжгрупових взаємин.
4. Проблема соціальної толерантності.

II. Перегляд по відео та обговорення перебігу Стенфордського тюремного експерименту.

Основна література: 5, 6.

Додаткова література: 12.

VI. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Змістовий модуль I.

Місце і роль соціальної психології в системі наукового знання

Тема 1. Соціальна психологія як наука – 5 год.

1. Знайти у мережі інтернету журнали з психології за останні півроку. Відшукати в них публікації, присвячені дослідженню проблем соціальної психології. Скласти бібліографічний список. Виділити і зробити анотації однієї з них. – 3 год.

2. Самостійно опрацювати роботу: Програма емпірического исследования (Социальная психология: Практикум / Учебное пособие для студентов вузов / Г.М.Андреева, Е.А.Аксенова, Т.Ю.Базаров и др. / Под ред. Т.В.Фоломеевой. – М.: Аспект Пресс, 2006. – С. 10-26). Звіт оформити у вигляді тез. – 2 год.

Тема 2. Формування і розвиток соціально-психологічних знань – 5 год.

1. Розробити буклет: соціальної психології – персоналії (історія та сучасність) – 3 год.

2. Задати схематично порівняльну характеристику: спільне та відмінне між американським та європейським напрямками соціальної психології. – 2 год.

Тема 3. Методологічні основи соціальної психології – 4 год.

1. Систематизувати різні підходи до класифікації методів соціальної психології. – 2 год.
2. Розробити буклет: методи соціальної психології. – 2 год.

Змістовий модуль II.

Соціальна психологія особистості

Тема 4. Соціально-психологічна характеристика особистості – 5 год.

1. Висвітлити підхід до проблеми особистості у творах улюбленого письменника. Дати порівняльну характеристику особливостей розгляду проблем особистості у художній та психологічній літературі. – 3 год.

2. Задати графічну схему опрацьованого студентом матеріалу по темі «Основні теорії особистості, їх порівняльна характеристика» за допомогою карти знань – 2 год.

Тема 5. Соціалізація особистості – 5 год.

1. Обґрунтувати необхідність вивчення проблеми соціалізації особистості майбутніми психологами. – 1 год.

2. Підготувати презентації за однією із тем: – 4 год.

1. Гендерні стереотипи в педагогічних колективах.

2. Міфи і реальність у подоланні гендерних стереотипів.

3. Соціостатеві установки в українській етнокультурі.

4. Біологізаторський підхід до гендеру.

5. Люди, які заперечують свою стать.

6. Гендерні стереотипи в засобах масової комунікації.

7. Стили виховання хлопчиків та дівчат.

8. Гендерні відмінності в психотерапії.

Тема 6. Особистість у групі – 4 год.

1. Виділити та схематично задати чинники що визначають соціальний ранг особистості – 1 год.

2. Проаналізувати способи покращення самопочуття особистості в групі. Розробити рекомендації вчителям щодо роботи з ізольованими учнями. – 3 год.

Змістовий модуль III.

Основи психології спілкування

Тема 7. Проблема спілкування в соціальній психології – 3 год.

1. Задати графічну схему опрацьованого студентом матеріалу по темі «Проблема спілкування в соціальній психології» за допомогою карти знань – 2 год.

2. Виділити та схематично задати чинники ефективності спілкування. – 1 год.

Тема 8. Комунікативна сторона спілкування – 3 год.

1. Створити буклет, де розмістити рекомендації щодо удосконалення ораторських навичок і навичок ведення бесіди психолога. – 2 год.

4. Скласти словник до теми – 1 год.

Тема 9. Перцептивна сторона спілкування – 5 год.

1. Самостійне опрацювання першоджерела: Головаха Е.И. Психология человеческого взаимопонимания / Е.И. Головаха, Н.В.Панина. – К., Политиздат Украины, 1989. – 189 с. Виокремити із даної роботи бар'єри взаєморозуміння. Навести власні приклади до кожного з них. – 3 год.

2. Відібрати вправи на розвиток перцептивної сторони спілкування /Клюева Н.В., Свистун М.А. Программы социально-психологического тренинга /Яросл. НПЦ «Психодиагностика», Фонд гражданских инициатив «Содействие». – Ярославль, 1992 – 66 с.). – 2 год.

Тема 10. Психологія ділового спілкування – 3 год.

1. Проаналізуйте особливості ділового спілкування в електронному просторі. Розробіть рекомендації. – 1 год.

2. Задати графічну схему опрацьованого студентом матеріалу по темі «Психологія ділового спілкування» за допомогою карти знань – 2 год.

Змістовий модуль IV.

Проблеми взаємодії в соціальній психології

Тема 11. Взаємодія і соціальний вплив – 4 год.

1. На прикладах з власного досвіду проаналізувати особливості використання механізмів впливу на інших людей та захисту від негативних впливів. Оформити звіт. – 1 год.

2. Підготувати виступ на семінарське заняття за книгою Берна Э. Игры в которые играют люди...Люди, которые играют в игры. – Минск: современный литератор, 2002. – 447 с. – 3 год.

Тема 12. Природа просоціальної поведінки і агресії – 3 год.

1. На прикладах з власного досвіду проаналізувати методи (прийоми) подолання власних проявів агресії. Оформити звіт. – 1 год

2. Проаналізувати та систематизувати психологічну літературу з проблеми агресивності. – 2 год.

Тема 13. Психологія конфліктної взаємодії – 2 год.

1. Розробити рекомендації педагогам щодо поведінки в педагогічних конфліктах. – 2 год.

Тема 14. Міжособистісна атракція та альтруїстична поведінка у взаємодії – 5 год.

1. Написати творчу роботу "Дружба в моєму житті". – 2 год.

2. Підготувати презентацію за однією із тем. – 3 год.:

- Види любові.

- Романтичні взаємини між чоловіком і жінкою

- Проблема самотності.

Змістовий модуль V.

Соціальна психологія груп та масових явищ

Тема 15. Соціально-психологічні характеристики малої соціальної групи – 3 год.

1. Підібрати банк методик для діагностики міжособистісних відносин в трудовому колективі. – 2 год.

2. Скласти бібліографічний список сучасної наукової і науково-популярної літератури по проблемі малих соціальних груп. – 1 год.

Тема 16. Динаміка групового розвитку та проблема лідерства – 4 год.

1. Підготувати презентацію за однією з тем. – 3 год.:

- Особливості управління колективом та організацією.
- Сучасні підходи до оптимального стилю управління.
- Харизматичний лідер в сучасній системі управління.
- Керівництво як управлінський феномен.
- Лідерство у контексті спільної групової діяльності.
- Моделі сучасного управління.

2. Скласти словник до теми. – 1 год.

Тема 17. Психологія великих соціальних груп і масових явищ – 4 год.

1. Виділити та описати персонажі сучасного мистецтва і телевізійних передач, які найбільше впливають на характер масового спілкування, оформити як самостійну творчу роботу. –1 год.

2. На основі аналізу роботи Гнатенко П.І. (Український національний характер. – К., 1997) узагальнити і виділити психологічні особливості українського національного характеру. – 2 год.

3. Написати власну етнічну автобіографію, відобразивши в ній основні етапи становлення власної етнічної ідентичності (для зручності схема аналізу пропонується викладачем). – 1 год.

Тема 18. Психологія міжгрупових взаємин – 3 год.

1. Задати графічну схему опрацьованого студентом матеріалу по темі «Психологія міжгрупових взаємин» за допомогою карти знань – 3 год.

(Критерії оцінювання самостійної роботи студентів – див. п. VII).

1. Підібрати банк методик для діагностики міжособистісних відносин в трудовому колективі. – 2 год.

2. Скласти бібліографічний список сучасної наукової і науково-популярної літератури по проблемі малих соціальних груп. – 1 год.

Тема 16. Динаміка групового розвитку та проблема лідерства – 4 год.

1. Підготувати презентацію за однією з тем. – 3 год.:

- Особливості управління колективом та організацією.
- Сучасні підходи до оптимального стилю управління.
- Харизматичний лідер в сучасній системі управління.
- Керівництво як управлінський феномен.
- Лідерство у контексті спільної групової діяльності.
- Моделі сучасного управління.

2. Скласти словник до теми. – 1 год.

Тема 17. Психологія великих соціальних груп і масових явищ – 4 год.

1. Виділити та описати персонажі сучасного мистецтва і телевізійних передач, які найбільше впливають на характер масового спілкування, оформити як самостійну творчу роботу. –1 год.

2. На основі аналізу роботи Гнатенко П.І. (Український національний характер. – К., 1997) узагальнити і виділити психологічні особливості українського національного характеру. – 2 год.

3. Написати власну етнічну автобіографію, відобразивши в ній основні етапи становлення власної етнічної ідентичності (для зручності схема аналізу пропонується викладачем). – 1 год.

Тема 18. Психологія міжгрупових взаємин – 3 год.

1. Задати графічну схему опрацьованого студентом матеріалу по темі «Психологія міжгрупових взаємин» за допомогою карти знань – 3 год.

(Критерії оцінювання самостійної роботи студентів – див. п. VII).

VII. СИСТЕМА ПОТОЧНОГО І ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

В основу оцінки навчальних досягнень студентів із навчального модуля «Соціальна психологія» покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок; розширення кількості підсумкових балів до 100.

Контроль успішності студентів з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання здійснюється відповідно до навчально-методичної карти (п. IV), де зазначено види й терміни контролю. Кожний змістовий модуль включає бали за поточну роботу студента на семінарських заняттях, виконання самостійної роботи, модульну контрольну роботу.

Нижче подаються критерії оцінювання цих видів діяльності.

1. Критерії оцінювання роботи студента на семінарах

На семінарському занятті оцінюються:

- усні відповіді студентів;
- участь у ділових, рольових іграх та їх обговоренні;
- аналіз ситуаційних завдань та вміння доведення власної думки;
- підібрана інформація щодо соціально-психологічних проблем, новин вітчизняного/зарубіжного літератури;
- вирішення практичних ситуацій
- реферативні виступи, презентації тощо.
- письмові завдання

Критеріями оцінки роботи студента на семінарах при усних відповідях є:

- повнота розкриття питання;
- логіка викладання, культура мови;
- емоційність та переконаність;
- використання основної та додаткової літератури;
- аналітичні міркування, вміння роботи порівняння, висновки.

при виконанні письмових завдань:

- повнота розкриття питання;
- цілісність, системність;
- логічна послідовність;

- вміння формулювати висновки;
- акуратність оформлення письмової роботи.

2. Критерії оцінювання самостійної роботи студента

Кількість балів за роботу під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких критеріїв:

- ✓ своєчасність виконання навчальних завдань 1б;
- ✓ повний обсяг їх виконання 1б;
- ✓ якість виконання навчальних завдань 2 б;
- ✓ творчий підхід у виконанні завдань 1б;

5 балів – максимальна кількість балів, яку студент може отримати за виконання одного завдання для самостійної роботи. Кількість та складність завдань залежить від кількості годин відведених на самостійну роботу до того або іншого модуля (див п. VI). Загальна оцінка за виконання самостійної роботи до змістового модуля визначається так: сума набраних студентом балів за виконання всіх завдань до модуля розділити на кількість завдань (зазвичай це 2-3 завдання). Максимальна кількість балів за модуль – 5б.

Окремі види самостійної роботи, які виконує студент за визначеною тематикою, обговорюються та захищаються на семінарських заняттях

3. Модульний контроль та критерії його оцінювання

Виконання модульних контрольних робіт здійснюється в режимі комп'ютерної діагностики або з використанням роздрукованих завдань.

Модульний контроль здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу змістового модуля.

Його мета – виявлення проміжних результатів засвоєння студентами змісту навчального модуля. Модульний контроль з соціальної психології проводиться згідно з тематичним планом. Максимальна оцінка за виконання однієї модульної роботи – 25 балів. Модульний контроль проводиться у вигляді тестових завдань. Блок тестових запитань до кожного модуля містить 25 запитань. За кожну правильну відповідь виставляється 1 бал.

Карта підсумкового контролю

1. Структура екзаменаційного білету з соціальної психології.

Білет із соціальної психології складається з трьох запитань теоретичного спрямування та одного практичного. Відповідь на кожне запитання оцінюється в 10 балів. Загальна сума балів за іспит – 40.

2. Критерії оцінювання відповідей студентів на іспиті.

При оцінці відповіді студента на іспиті повинні враховувати, насамперед, її правильність, а також здатність студента:

- 1) здійснити розгорнутий, вичерпний виклад змісту даної у питанні проблеми;
- 2) знати повний перелік термінів, категорій та законів, необхідних для розкриття змісту запитання;
- 3) виявити творчі здібностей у розумінні та викладенні навчально-програмного матеріалу; наводити зрозумілі ілюстрації та приклади, а також власну інтерпретацію наданої інформації.

4) здійснювати порівняльний аналіз різних теорій, концепцій, підходів та вміти аналізувати соціально-психологічне явище, окремі його елементи.

5) самостійно критично оцінити публікації з даної тематики, а також самостійно робити логічні висновки й узагальнення;

6) висловлювати та аргументувати власне ставлення до альтернативних поглядів на дане питання;

7) засвоїти основну та додаткову літературу;

8) визначити і застосувати одержану теоретичну інформацію для рішення практичних завдань.

9) викладати матеріал чітко, логічно, послідовно.

При оцінювання відповіді на теоретичні та практичне запитання у білеті необхідно орієнтуватися на критерії, які відображені в таблицях 8.1 та 8.2.

Таблиця 8.1

Загальні критерії оцінювання відповіді студентів на теоретичне запитання екзаменаційного білету

Оцінка	Критерії оцінювання
«10-9»	10 – питання розкрито на високому теоретичному і практичному рівнях, студент без ускладнень орієнтується в матеріалі, повністю відповідає на додаткові запитання, бачить місце питання, яке розглядається, в контексті соціальної психології як науки. Якість відповіді свідчить про вільне володіння матеріалом лекційних і практичних занять, а також про ознайомлення з додатковим матеріалом з означеної проблеми. При відповіді на питання посилається на рекомендовану програмою курсу додаткову наукову літературу. Вміє показати значення даного явища для вирішення конкретних соціально-психологічних проблем. 9 – допускаються неістотні неточності.
«8-6»	8 – якість відповіді виявляє вільне володіння студентом фактичним матеріалом курсу, але він допускає окремі неістотні помилки. Основне питання розкрито, а на додаткові – студент повністю не відповідає. Ознайомлення з додатковими джерелами не систематизовано. 7 – висновки і узагальнення зроблені студентом не є вичерпними; відсутні посилання на додаткову літературу; практичне застосування теоретичних знань є дещо розпливчатим. 6 – не розкритий хоча б один із пунктів указаних вище.
«5-3»	5 – володіє фактичним матеріалом, в цілому орієнтується в досліджуваному предметі, але при розкритті питання допускає суттєві помилки. 4 – в основному студент володіє тільки загальним понятійним апаратом, але в окремих аспектах питання не в змозі самостійно робити чіткі закінчені висновки та узагальнення і пов'язати теоретичні знання з практикою. 3 – понятійний апарат використовується неповною мірою, виклад матеріалу утруднений; твердження, зазначені у відповіді не аргументовані.
«2-1-0»	2 – відповідь студента під час відтворення основного програмового матеріалу поверхова, фрагментарна, що зумовлюється початковими уявленнями про предмет вивчення. 1 – студент робить принципові помилки при відповіді, або ж утрудняється

	дати обґрунтовану відповідь на всі питання викладача, не володіє понятійним апаратом. 0 – студент не володіє матеріалом курсу, не орієнтується в його проблематиці; висновки, зроблені під час відповіді, не відповідають правильним. Характер відповіді дає підставу стверджувати, що особа, яка складає іспит, неправильно зрозуміла зміст питання чи не знає правильної відповіді, тому не відповіла на нього по суті, допустивши грубі помилки у змісті відповіді.
--	--

Таблиця 8.2

Загальні критерії оцінювання відповіді студентів на практичне запитання екзаменаційного білету

Оцінка	Критерії оцінювання
«10-9»	Вільно виконує практичні завдання, правильно й обґрунтовано приймає необхідні рішення в різних нестандартних ситуаціях.
«8-6»	Успішне виконання практичних завдань, однак студент допускає несуттєві неточності, має певні труднощі в трансформації умінь у нові умови.
«5-3»	Можливі суттєві помилки у виконанні практичних завдань, але студент спроможний усунути їх із допомогою викладача. Уміє використовувати знання для вирішення стандартних завдань
«2-0»	Нездатність застосувати знання на практиці, що робить неможливим дати відповідь на запитання.

Систему розподілу балів, що присвоюються студентам за різні види їх навчальної роботи та переведення їх в рейтингові бали, а також загальне оцінювання засвоєння студентом навчального матеріалу за стобальноною шкалою подано у табл. 8.3, табл. 8.4. та табл. 8.5.

Таблиця 8.3

Розподіл балів, що присвоюються студентам за різні види їх навчальної роботи упродовж вивчення модуля «Соціальна психологія»

Види навчальної роботи студентів	Кількість балів за одиницю	Кількість одиниць до розрахунку	Максимальна кількість балів
Відвідування лекції	1	18	18
Відвідування сем. занять	1	17	17
Робота на семінарському занятті	10	5	50
Виконання домашнього завдання	5	5	25
Модульна контрольна робота	25	5	125
разом			235

Індекс перерахунку: $235/60=3,9$

Всі рейтингові бали, що обрав студент, вираховуються так: набрана студентом кількість балів ділиться на 3,9

Таблиця 8.4

**Розрахунок максимальної кількості рейтингових балів за видами
поточного та підсумкового контролю**

№ п/п	Вид діяльності	Максимальна кількість балів	Максимальна кількість рейтингових балів
1.	Робота на семінарах, лабораторних заняттях, лекціях (Змістовий модуль 1)	17	4,3
2.	Робота на семінарах, лабораторних заняттях, лекціях (Змістовий модуль 2)	17	4,3
3.	Робота на семінарах, лабораторних заняттях, лекціях (Змістовий модуль 3)	17	4,3
4	Робота на семінарах, лабораторних заняттях, лекціях (Змістовий модуль4)	17	4,3
5	Робота на семінарах, лабораторних заняттях, лекціях (Змістовий модуль5)	17	4,3
7.	Модульні контрольні роботи (1, 2, 3,4,5)	125	32,1
9.	Самостійна робота	25	6,4
10.	Іспит		40
Підсумковий рейтинговий бал			100

Таблиця 8.5

**Загальне оцінювання засвоєння студентом навчального матеріалу
за стобальною шкалою**

Значення оцінки	Оцінка за стобальною шкалою	Рейтингова оцінка
«Відмінно»- відмінний рівень знань межах обов'язкового матеріалу з можливими незначними недоліками	90-100	A
«Дуже добре»-достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок	82-89	B
«Добре» -в цілому добрий рівень знань(умінь) з незначною кількістю помилок	75-81	C
«Задовільно»-посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності	69-74	D
«Достатньо»-мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)	60-68	E
«Незадовільно» (з можливістю повторного складання)	35-59	FX

«Незадовільно» (з обов'язковим повторним вивченням курсу)	1-34	F
---	------	---

У процесі оцінювання навчальних досягнень студентів застосовуються такі методи:

- **Методи усного контролю:** індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда, іспит.
- **Методи письмового контролю:** модульне письмове тестування; підсумкове письмове тестування, контрольна робота, творча самостійна робота.
- **Методи комп'ютерного контролю:** тестові програми.
- **Методи самоконтролю:** самостійне оцінювання своїх знань, самоаналіз.

VIII. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

I. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

1) За джерелом інформації:

- Словесні: лекція (традиційна, проблемна) із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій, семінари, пояснення, розповідь, бесіда.

- Наочні: спостереження, ілюстрація, демонстрація, перегляд відео-касета.

- Практичні: вправи.

2) За логікою передачі і сприймання навчальної інформації:

індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.

3) За ступенем самостійності мислення:

репродуктивні, пошукові, дослідницькі.

4) За ступенем керування навчальною діяльністю:

під керівництвом викладача; самостійна робота студентів: з книгою; виконання індивідуальних навчальних проектів.

II. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності:

навчальні дискусії; створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості тощо.

IX. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО МОДУЛЯ

- ✓ опорні конспекти лекцій;
- ✓ навчальні посібники;
- ✓ відео-касети;
- ✓ робоча навчальна програма;
- ✓ збірка тестових і контрольних завдань для модульного оцінювання навчальних досягнень студентів;
- ✓ засоби підсумкового контролю (комплект друкованих завдань для підсумкового контролю);
- ✓ завдання для ректорського контролю знань студентів з навчального модулю «Соціальна психологія».

Х. ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ

1. Сутність, структура та функції соціальної психології.
2. Основні підходи до визначення предмета соціальної психології.
3. Передумови виникнення соціальної психології як самостійної галузі знання.
4. Основні етапи становлення соціальної психології.
5. Розвиток сучасної зарубіжної соціальної психології.
6. Розвиток сучасної вітчизняної соціальної психології.
7. Соціометрія як спеціалізований соціально-психологічний метод
8. Методи та методичні прийоми соціальної психології
9. Соціально-психологічна природа особистості.
10. Поняття індивід, індивідуальність, особистість.
11. Проблема соціального і біологічного в особистості.
12. Основні ознаки особистості.
13. Простори існування та структура особистості.
14. Зміст, механізми та інститути соціалізації.
15. Етапи та структура процесу соціалізації.
16. Особливості первинної та вторинної соціалізації.
17. Аналіз зарубіжних психологічних теорій особистості.
18. Основні напрямки дослідження особистості у вітчизняній психологічній науці.
19. Самосвідомість особистості як чинник становлення у групі.
20. Специфіка входження особистості в групу.
21. Засвоєння гендерних ролей. Провідні чинники гендерної соціалізації.
22. Характеристика гендерних стереотипів.
23. Поняття спілкування в соціальній психології, його зміст та цілі.
24. Види та функції спілкування.
25. Історично сформовані типи міжособистісного спілкування.
26. Типові обмеження у спілкуванні.
27. Проблема соціальної толерантності.
28. Особистісні орієнтації та рівні спілкування.
29. Психологічні особливості вербальної комунікації.
30. Характеристика невербальної комунікації.
31. Поняття соціальної перцепції, її зміст та функції.
32. Характеристика соціальних стереотипів.
33. Механізми міжособистісного сприймання. Ефекти сприймання.
34. Основні механізми взаєморозуміння.
35. Бар'єри взаєморозуміння.
36. Проблема взаємодії в соціальній психології, її види.
37. Загальна характеристика міжособистісного впливу, його види та стратегії.
38. Характеристика видів психологічного впливу.
39. Механізми міжособистісних впливів та проблема захисту від негативних впливів.
40. Основні теорії агресивності. Агресія і культура.
41. Види і причини конфліктів у міжособистісній взаємодії.

42. Динаміка та структура конфлікту.
 43. Стратегія поведінки учасників конфлікту.
 44. Міжособистісна атракція, її природа.
 45. Кохання і взаємовідносини.
 46. Альтруїстична поведінка у взаємодії. Навчання альтруїзму.
 47. Взаємодія на рівні дружби. Особливості дружби людей на різних етапах життєвого циклу.
 48. Сутність, функції та структура соціальної установки.
 49. Статусно-рольові характеристики особистості.
 50. Форми колективного обговорення проблем. Правила спілкування в електронному просторі.
 51. Порушення процесу соціалізації. Природа просоціальної поведінки.
 52. Специфіка ділового спілкування.
 53. Розвиток соціально-психологічних уявлень про міжгрупові взаємини.
 54. Феномен групи з погляду соціальної психології.
 55. Класифікація малих соціальних груп.
 56. Основні соціально-психологічні характеристики малої соціальної групи.
 57. Поняття про групову динаміку та групові процеси.
 58. Механізми групової динаміки.
 59. Структура взаємовідносин у малій соціальній групі.
 60. Конформність і конформна поведінка.
 61. Поняття про лідерство та керівництво у малій групі.
 62. Теорії походження лідерства та керівництва.
 63. Прийняття групового рішення. Відмінності між груповими та індивідуальними рішеннями.
 64. Групова згуртованість як складний психологічний феномен.
 65. Соціально-психологічний клімат колективу.
 66. Класифікація, ознаки та структура великих соціальних груп.
 67. Поняття про стихійну групу: натовп, маса, публіка.
 68. Психологічні особливості українського національного характеру.
 69. Особливості функціонування громадської думки.
- (Критерії оцінювання відповідей студентів на іспиті – див. п. VIII.
Практичні запитання до білетів додаються)*

XI. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література

1. Андреева Г. М. Социальная психология: Учебник для высших учебных заведений / Г. М. Андреева. – М.: Аспект Пресс, 2003. – 364 с.
2. Ануфрієва Н.М. Соціальна психологія: Навч.-метод. Посібник / Н.М.Ануфрієва, Т.М.Зелінська, Н.О.Єрмакова. – К.: Каравела, 2009. - 216 с.
3. Бэррон Р. Социальная психология: ключевые идеи / Р.Бэррон, Д.Бирн, Б.Джонсон[пер. с англ.]. – 4-е изд. – СПб.: Питер, 2003. – 512 с.
4. Майерс Д. Социальная психология / Д. Майерс [пер. с англ.]. – СПб.: Питер, 1996. – 684 с.

5. Москаленко В.В. Соціальна психологія Підручник. Видання 2-ге, виправлене та доповнене / В.В. Москаленко– К.: Центр учбової літератури, 2008. – 688 с.

6. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія. Навч. посібник / Л.Е. Орбан-Лембрик. – К. : Академвидав, 2003. – 568 с.

7. Пайнс Эйала. Практикум по социальной психологии / Э.Пайнс, К.Маслэч. – СПб.: Изд-во «Питер», 2000. – 528с.

8. Практикум із соціальної психології. Навчальний посібник / [Укладачі. Т.М.Зелінська, І.В. Михайлова., А.Е. Демерс]. – К.: Каравела, 2015. – 232 с.

9. Социальная психология: словарь-справочник/ [под. ред.В.Крысько]. – СПб.: Питер, 2008. – 752 с.

10. Социальная психология: Хрестоматия / [Сост.: Е. П. Белинская, О. А. Тихомандрицкая]. – М.: Аспект Пресс, 1999. – 475 с.

11. Шибутани Т. Социальная психология / Т.Шибутани [пер. с англ. Ольшанского В.Б.]. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1998. – 544 с.

Додаткова

12. Агеев В.С. Психология межгрупповых отношений / Агеев В.С. – М.:МГУ, 1983.- 144 с.

13. Андреева И. В. Этика деловых отношений / Андреева И. В. – СПб. : Вектор, 2006. – 160 с.

14. Берн Э. Лидер и группа: О структуре и динамике организаций и групп / Э.Берн. – Екатеринбург: Литур, 2002. – 320с.

15. Бэррон Р. Агрессия / Р. Бэррон, Д.Ричардсон. – СПб.: Питер, 1997. – 336 с.

16. Бодалев А.А. Психология общения / А.А. Бодалев. – М.: Издательство "Институт практической психологии", Воронеж: НПО "МОДЭК", 1996. – 256 с.

17. Вундт В. Задачи и методы психологии народов // Социальная психология: Хрестоматия. – М., 1999. – С. 37 – 48.

18. Гнатенко П.І. Український національний характер / П.І. Гнатенко – К.: Док-К, 1997 . – 114 с.

19. Говорун Т.В. Гендерна психологія: Навчальний посібник / Т.В Говорун, О.М. Кікінеджи. – К. К. : Академія, 2004. – 308с.

20. Говорун Т. В. Соціалізація статі та сексуальності / Т. В. Говорун. - Т. : Навч. кн. - Богдан, 2001. – 240 с.

21. Голод С. И. Личная жизнь: любовь, отношения полов / С.И.Голод. – Л.: Знание, 1990. – 30 с.

22. Донченко Е.А. Фрактальная психология. Доглубинные основания индивидуальной и социетальной жизни / Е. А. Донченко . – Киев : Знання, 2005 . – 323 с.

23. Доценко Е.Л. Психология манипуляции / Е.Л. Доценко. – М.: ЧеРо, Издательство МГУ, 1997. – 344 с.

24. Эриксон Э. Идентичность, юность и кризис / Э.Эриксон. – [пер. с англ.]. – М.: Издательская группа "Прогресс", 1996. – 344 с.
25. Зимбардо Ф. Социальное влияние / Ф.Зимбардо, М. Лайппе. – СПб.: Питер, 2001. – 448 с.
26. Коваленко А.Б. Психологія міжособистісного взаєморозуміння Підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка / А.Б. Коваленко. – К.: Київський університет, 2010. – 215 с.
27. Коломинский Я.Л. Социальная психология взаимоотношений в малых группах. Учебное пособие для психологов, педагогов, социологов / Я.Л.Коломинский. – Изд-во: АСТ, 2010. – 448 с.
28. Копець Л. В. Психологія особистості : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / Л.В.Копець. – К. : Вид. дім «Киево–Могилянська академія», 2007. – 460 с.
29. Кричевский Р. Л., Дубовская Е. М. Социальная психология малой группы: Учебное пособие для вузов./ Р.Л.Кричевский, Е. М.Дубовская. – М.: Аспект Пресс, 2001.– 318 с.
30. Куницына В. Н Межличностное общение / В. Н.Куницына, Н. В.Казаринова, В. М. Погольша.– СПб.: Питер, 2001. – 544 с.
31. Лебон Г.Психология народов и масс / Г.Лебон. – СПб: Маркет, 1995. – 311 с.
32. Левин Курт. Динамическая психология / К.Левин. – Издательство: Смысл, 2001. – 568.
33. Москаленко В.В. Психологія соціального впливу. Навч. пос. / В.В.Москаленко – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 448 с.
34. Московичи С. Век толп. Исторический трактат по психологии масс / С.Московичи – [пер. с франц.]. – М.: «Центр психологии и психотерапии», 1998. – 480 с.
35. Мясищев В.Н. Психология отношения / В.Н.Мясищев. – М.: Издательство «Институт практической психологи», Воронеж: НПО «МОД ЭК», 1995. – 356 с.
36. Ольшанский Д.В. Психология масс / Д.В. Ольшанский. – СПб.: Питер, 2002. – 368 с.
37. Орбан-Лембрик Л. Е. Психологія управління : Посібник / Л. Е. Орбан-Лембрик – К. : Академвидав, 2003. – 568 с
38. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія: Підручник: У 2 кн. Кн. 1: Соціальна психологія особистості і спілкуванн /Л. Е. Орбан-Лембрик – К. К.: Либідь, 2004. –576 с.
39. Петрушин С. В. Любовь и другие человеческие отношения / С. В. Петрушин. – 3-е изд., испр. – СПб. : Речь, 2007. – 144 с
40. Пиз А. Язык телодвижений / А. Пиз [пер. с англ.]. – СПб.: Изд. дом "Гутенберг" 1997. – 247 с.
41. Пірен М. І. Конфліктологія: Підручник / М. І. Пірен. – К.: МАУП, 2003. – 360 с.
42. Почебут Л.Т. Социальные общности. Психология толпы, социума, этноса / Л.Т. Почебут. – СПб : Изд-во СПбГУ, 2005. – 286 с.

43. Реан А.А. Социальная педагогическая психология / А.А.Реан, Я.Л. Коломинский – СПб.: Питер Ком, 1999 - 416 с.
44. Росс Л. Человек и ситуация. Уроки соц. психологии / Ли Росс, Ричард. Нисбетт ; Пер. с англ. В.В. Румынского. – М. : Аспект Пресс, 1999. – 429 с.
45. Савицька О.В. Етнопсихологія: Навч. посібн. / О.В. Савицька, Л.М. Співак – К.: Каправела, 2011. – 264 с.
46. Социальная психология личности в вопросах и ответах/ [под. ред. В.А.Лабунской]. – М.: Гардарика, 1999. – 395 с.
47. Трухін І.О. Соціальна психологія спілкування: Навчальний посібник / І.О. Трухін. – К., 2005. – 336 с.
48. Хьелл Л. Теории личности. / Л.Хьелл, Д.Зиглер. – . СПб.: Питер, 2003. – 608 с.
49. Цимбалюк І. М. Психологія спілкування: Навчальний посібник / І. М. Цимбалюк– К.: ВД “Професіонал”, 2004. – 304 с.
50. Чалдини Р. Психология влияния / Р.Чалдини. – 4-е изд. – СПб.: Питер, 2001 – 288 с.
51. Щекин Г.В. Визуальная психодиагностика: познание людей по их внешности и поведению: Монография / Г.В.Щекин. – К.: МАУП, 1995. – 672 с.
52. Ядов В.А. О диспозиционной регуляции социального поведения личности / В.А. Ядов // Социальная психология в трудах отечественных психологов. Хрестоматия. – СПб.: Питер, 2000. – С.40-52.